

OCENE IN POROČILA

Božo Otorepec, **Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem**. Ljubljana : Slovenska matica in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1988. 334 strani.

Za knjigo Boža Otorepca uvodoma lahko rečemo, da v razliko od mnogih drugih knjig, nudi in daje več kot obljublja naslov. To trditev na najboljši način potrjuje sam tekst, ki obravnavane problematike ni zajel ozko in brez širših povezav, ampak je obratno, obravnavano snov tesno povezal — da tako rečemo — z vzrokom njenega nastanka in razvoja: srednjeveškimi mesti in trgi. S tem pa je Otorepčevo delo dobilo še dodatno novo dimenzijo, ki ni zajeta v naslovu, jo pa prinaša vsebina; to je dragocen prispevek k zgodovini mestnih naselbin na Slovenskem.

V tem smislu je bilo ob več priložnostih poudarjeno (npr. v oceni Otorepčeve doktorske disertacije, ki je v nekoliko spremenjeni obliki izšla na zavihku knjige, ki jo predstavljamo, ali na tiskovni konferenci ob predstavitvi knjige), da predstavlja ta knjiga eno izmed temeljnih del o slovenski srednjeveški zgodovini sploh. Na eni strani je to prvo pomembno delo s področja sfragistike in heraldike v slovenskem zgodovinopisju, na drugi strani pa je to hkrati v zadnjih šestdesetih letih, po monografiji F. Zwittra o starejših kranjskih mestih in meščanstvu (1929) najpomembnejše delo za zgodovino mest pri naš. Prav zaradi te druge pomembnosti pa knjiga obenem na najlepši možni način kaže, kako pomembne so za naše zgodovinsko vedenje tako imenovane »pomožne zgodovinske vede«, za katere lahko rečemo, da so to lahko le po imenu, nikakor pa ne po pomenu.

Knjiga je tematsko razdeljena na več sklopov. Po uvodnem poglavju, ki je posevčeno pregledu stanja raziskav in tozadevni znanstveni in strokovni literaturi v širšem evropskem in ožjem »deželnem«¹ okviru, sledi analitični inventar — najboljše in s stališča zgodovine mestnih naselbin pri nas — najpomembnejši del knjige. V njem je avtor podrobno obdelal in predstavil skupno 39 srednjeveških mestnih in trških naselbin na slovenskem etničnem ozemlju in na njegovem robu, naselbin, za katere se ve, da so v obravnavanem času imele pečate (Štajerska 13, Kranjska 14, Koroška 7, Primorska 5). Podlago temu delu knjige predstavlja sistematičen in temeljit pregled vseh virov, ki pridejo v poštev. V ta namen avtor ni pregledal le listin, ki so jih izdala mesta in trgi in na katerih so ohranjeni pečati, ampak je moral zaradi pečatenja »v tujih zadevah«² pregledati skoraj celoten listinski fond za slovensko ozemlje. Pri tem ni šlo le za srednjeveške, ampak tudi za kasnejše listine, saj so se mnogi pečati uporabljali še do 20. stoletja. Poleg tega je delo zahtevalo še pregled obsežnih aktih fondov od 16. do 18. stoletja, v katerih so se ohranili mnogi »manjši«, »tajni«³ in »sodni«⁴ mestni pečati, pregled vseh kopalnih knjig in registrov listin od 13. do 16. stoletja, pa ogled raznih zbirk odlitkov in originalnih pečatov po raznih arhivih, muzejih in društvih. To ogromno delo, ki ga je avtor začel že daljnega 1956. leta, in je bilo vmes večkrat prekinjeno ter je zastalo tudi za daljša obdobja, in ki ga je v veliki meri opravil v tujih bibliotekah in arhivih, je seveda postreglo z bogatimi rezultati in veliko novimi podatki, ki so vključeni pri obravnavi vsakega posameznega kraja. Prav zaradi izrednega bogastva podatkov, ki jih vsebuje ta del knjige, lahko rečemo, da je delo že postalo nepogrešljiv pripomoček za vsakogar, ki se bo hotel ukvarjati z zgodovino mest na Slovenskem in hkrati temeljni pripomoček za to problematiko.

V naslednjem poglavju je Otorepec objavil napise na pečatih in označbe pečatov v koroboracijah. Gre za kratko poglavje, ki pa pomeni sistematično objavo povsem specifične vrste virov za slovensko srednjeveško zgodovino in je tudi v tem oziru pomembna novost in opravilo.

Knjiga, ki sta jo skupaj izdala Slovenska matica in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, za kar jima gre posebno priznanje, se zaključuje s sistematičnim delom. V njem je vse zbrano gradivo analizirano v smislu sfragistike, vede o pečatih. Tu bo mnogo zanimivega branja našel tudi ljubitelj zgodovine in ne samo strokovnjak.

Govoriti o konkretnih rezultatih in ugotovitvah, ki jih je prinesla ta monografija, je v takšnem prikazu pravzaprav nemogoče, saj dobesedno vsaka stran prinaša nove podatke, ki dopolnjujejo in poglobljajo naše znanje. Njena visoka vrednost se bo nedvomno potrdila ob konkretnem delu zgodovinarjev, katerim bo pri njihovem delu gotovo služila v oporo. Hkrati pa gre za snov, ki še zdaleč ni izčrpana, in bodo nove raziskave njene rezultate lahko še dopolnile. V tem okviru velja opozoriti na avtorjevo obvestilo na tiskovni konferenci ob predstavitvi knjige, da je le-ta že ob njeni izročitvi javnosti zastarela v toliko, da se je v Narodnem muzeju v Ljubljani,

v numizmatični zbirki, našel srednjeveški pečat Metlike, za katerega v tekstu knjige še piše, da ga ni moč najti.

Pomembno delo Boža Otorepca s težiščem na zbranih in dokumentiranih podatkih je, kot je bilo že rečeno, nepogrešljiv pripomoček in priročnik za vsako raziskavo zgodovine mestnih naselbin pri nas. Hkrati pa more služiti tudi kot izhodišče za posamezne specialne razprave iz pravne zgodovine, sfragistike, heraldike, diplomatike in tudi umetnostne zgodovine.

Peter Štih

Anton Fister, **Izbrani spisi. Prva knjiga: Spomini od marca 1848 do julija 1849, prispevek k zgodovini dunajske revolucije.** (Prevedel Dušan Ludvik). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1987. 217 strani.

Izdaja spominov Antona Fistra bo, kot vse kaže, pri nas osrednji dogodek ob 140-letnici pomladi narodov (knjiga se je na trgu pojavila letos). Znameniti radovljičan je imel zelo vidno vlogo v dunajski revoluciji 1848 in je že skrajni čas, da se čim več ljudi neposredno seznanijo z njegovo lastno oceno dela, ki ga je takrat opravil. Dr. Anton Fister,¹ profesor teologije, filozofije in pedagogike na dunajski univerzi, vojni kurat tamkajšnje akademske legije in član leveice v dunajskem parlamentu, sodi v tisto skupino naših ljudi, ki so se aktivno vključili v revolucijo, vendar pomlad narodov ni otopila njihovega občutka nacionalne pripadnosti. Izgovori ali bolje opravičila, da ga je slovensko narodno gibanje odbijalo, ker je bilo v rokah klera in dvorne kamarile, so potvarjanje objektivnih zgodovinskih dejstev. Dunajska leveica je izkoristila nezadovoljstvo najširših ljudskih mas in dokončno zlomila že zelo načet Metternichov absolutizem. Ker ni imela jasnih načrtov o ciljih revolucije, niti ni imela socialnega načrta za kmete in delavce, ti so bili razen na Dunaju še neznatna manjšina, ker ni razumela nacionalnega vprašanja, ker ni doumela revolucionarnosti zahtev po preustroju monarhije, je osamljena propadla. Fister kot njen aktivni član je doživel enako usodo. Slovenskemu zgodovinopisju ne danes, ne v preteklosti vloga tega Kranjca ni neznana. Po zadnji vojni je zanimanje zanj, zlasti po zaslugi dr. Marjana Britovška, v porastu. 20. septembra 1849. leta je namreč v Londonu izšel lepak, v katerem prosijo ljudi, naj podprejo tamkajšnje nemške begunce. Na njem sta poleg treh drugih Nemcev podpisana tudi Karel Marx in Anton Fister. Tako dr. Franc Rozman kot Britovšek pa doslej nista potrdila upov tistih, ki bi iz tega radi potegnili daljnosežne zaključke.² Na podlagi vsega doslej ugotovljenega lahko trdimo, da mu v preteklosti slovensko zgodovinopisje ni delalo krivice.

Fister primerja svoje spomine, ki so prvič izšli v dveh delih 1850. leta v Frankfurtu ob Maini, z zapisovanjem oporoke v času kuge (str. 163). Priznati moramo, da so dejansko nastajali v nenormalnih razmerah, zato je iz njih jasno razviden srd propadlega politika. Spominjajo nas na zbirko pridig, polnih lepih misli in še več lepih besed. Malo je tistega, kar daje spominom zgodovinsko vrednost. Svoje govore, na katere je najbolj ponosen, je namreč zapisal po spominu. Tako so nam še najbolj dragocene nekatere njegove opazke in oznake oseb, s katerimi je prihajal v kontakt v svoji revolucionarni vihri.

Fister je v prvih tednih revolucije sodeloval z dunajskimi Slovenci. Podpisal je addresso 44 slovenskih Dunajčanov kranjskim deželnim stanovom 29. marca 1848, slab mesec kasneje se je še udeležil ustanovnega sestanka dunajske Slovenije, kmalu nato pa je v njem prevladala slepa ljubezen do nemškega Mihla. Svoje nacionalne nazore je sam povedal v odgovoru poslancem frankfurtskega parlamenta, ko so ti 6. julija obiskali avlo. »Vi ljubite Germanijo kot ljubimo sestro ali mater, jaz jo ljubim kot nevesto. Rojen in odrasel med Slovani, sem ljubil Nemčijo že od otroških let, bil sem nemško vzgojen, in kar sem se naučil, dolgujem Nemčiji. Zivel sem med Slovani in Italijani, med njimi sem srečal ljudi z žlahtnim značajem, ne pa tudi nemškim srcem.« (Str. 108). Zato v njegovih spominih zaman iščemo vesti o dogajanjih med dunajskimi Slovenci; spominja se le prihoda srbske deputacije (str. 104), pa še to izrabi za vrsto trditev, ki mu niso v čast. Prizadevanja Slovanov in drugih malih narodov so bila zanj »narodnostno brušenje in petelinje petje« (str. 82, 84). Le v zvezi z oktobrsko vstajo na Dunaju omenja Ambroža in Smrekarja. Njegove simpatije so popolnoma na strani nemštva. Fister je na primer zgrožen, ker Čehi nemškim študentom v Pragi ne dovolijo nemških barv, da pa se podobno dogaja slovenskim v

¹ Do leta 1979, ko mu je bila v Radovljici 29. marca odkrita spominska plošča, je bila običajna oblika njegovega priimka Fűster, kot se je tudi sam dosledno podpisoval. Ker pa so nekateri slovenski časopisi 1848. leta pisali Fister, in ker se njegovi današnji daljnji sorodniki tako podpisujejo, se poslej uveljavlja oblika, ki je uporabljana tudi v tej knjigi. Z ozirom na njegovo deklarirano navdušenje za nemštvo to ponašanje Fűstra ni potrebno.

² Franc Rozman, Fűster in Marx. Zgodovinski časopis 19—20, 1965/66, str. 275—276. Marjan Britovšek, Anton Fűster in revolucija 1848 v Avstriji, str. 111 in str. 272—273. Glede njegove knjige upoštevaj še oceno Frana Zwitterja v Zgodovinskem časopisu 23, 1971, str. 144—151.